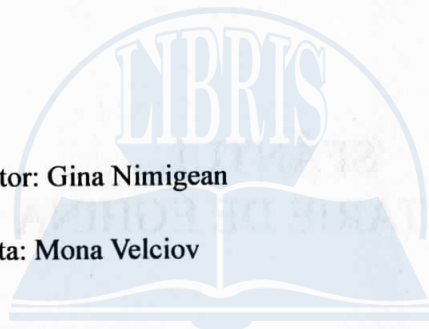

Redactor: Gina Nimigean

Coperta: Mona Velciov

© Editura Sophia, pentru prezenta ediție

Traducerea a fost făcută după originalul în limba greacă: *E Peri Epimeleias tis psihis*, Athena, 1907.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NECTARIE, ST.

Despre îngrijirea sufletului / Sfântul Nectarie de Eghina;
trad. din lb. greacă: Parascheva Grigoriu. – București:
Editura Sophia, 2009

ISBN 978-973-136-151-2

I. Grigoriu, Parascheva (trad.)

264-941.4:281.95

[Celor ce se roagă]

Această mică lucrare de mai sus, constând din 11 omilii și cuvântări, datorită scopului urmărit prin ele, poartă titlul *Despre îngrijirea sufletului*. Primele patru omilii formează o singură *Cugetare despre libertatea morală*, prin care căutăm să dovedim că omul este liber din punct de vedere moral și că, abătându-se, păcătuiește împotriva lui Dumnezeu. A cincea omilie este despre păcat; prin aceasta arătăm că păcatul este un mare rău și că trebuie să ne pocăim. A șasea omilie este despre pocăință. A șaptea este despre pocăință și despre satisfacerea dumnezeieștii dreptăți rănite. A opta și a noua, despre mărturisire. Iar restul cuvântărilor sunt despre Dumnezeiasca Împărtășire.

Înșiruirea și coerența noțiunilor pe care le-am cercetat cu grijă îngăduie ca diferitele cuvântări și omilii să fie văzute ca parte sau capitol al unei singure scrieri, ceea ce, de altfel, este foarte adecvat scopului urmărit.

Scopul acestei ordini și publicarea lor este acela de a cuprinde într-un singur opuscul întreaga învățătură necesară pentru îngrijirea sufletului rațional și nemuritor. Această lucrare a noastră s-a tipărit cu

cheltuiala Asociației Comerciale din Lamía în 1500 de exemplare, ca să fie împărțite în dar pentru folo-
sul sufletesc.

*Lamía, 22 Februarie 1894,
† Mitropolitul Pentapolisului,
Nectarie Kefalas*

OMILIA I

Despre libertatea morală,
că omul este liber
din punct de vedere moral

*Și Dumnezeu l-a făcut pe om, după chipul
lui Dumnezeu l-a făcut pe el (Gen. 1:27)*

Omul, zidit fiind de Dumnezeu, ca să întruchipeze la scară mică pe pământ nesfârșita măreție a dumnezeiescului chip al Creatorului, trebuia să poarte întru sine proprietățile lui Dumnezeu, să fie în strânsă relație cu El. În calitate de chip al lui Dumnezeu, omul trebuia să fie o ființă cu conștiință de sine, liber și independent, fiindcă o ființă fără conștiință, fără libertate și independență, este nevrednică de o asemenea înaltă chemare, de o asemenea vocație, adică a împlinirii marii voințe a Dumnezeiescului Creator. Așadar libertatea omului este o necesitate exigentă a marii lui apostolii, a creației și venirii lui pe lume și, prin urmare, o condiție necesară și cuvenită. Fără libertate, omul ar fi pe aceeași treaptă cu restul animalelor. Ro-

bia și determinismul ar marca lucrările lui și ar mișca vederile sale într-un cerc închis, în care s-ar învârti în gol. Ideile de bine, frumos i-ar fi cu totul necunoscute. Ar ignora cu totul să deosebească ce este rușinea, ce este răul, minciuna, neavând o putere de-sine-lucrătoare, care să-i permită să iasă din cercul închis al instinctelor naturale. Ignorarea binelui, a frumosului, a adevărului l-ar face pe om o ființă amorală și ar șterge însăși noțiunea de morală ca pe o expresie lipsită de sens, ceea ce ar face faptele și lucrurile omului nedeosebite de cele ale animalelor, fără sens și necharacteristice lui. Iar această lipsă de sens și asemănare a caracterului lor cu acela al animalelor ar face ca în mintea și în inima omului să nu se trezească nici o simțire, nici o percepție, nici o impresie sau întipărire (ἐντύπωση) sau reprezentare în conștiință. Această lipsă va lăsa inima fără conștiință, mintea oarbă și inactivă. Non-conștiința și orbirea s-ar îngroșa ca o negură deasă și ar întuneca minunatul chip al Dumnezeu-zeiescului Creator – chipul cel strălucit lucrat și minunat măiestrit de mâna creatoare, în care strălucesc bunătatea, înțelepciunea și virtutea și îl vor împiedica să vadă și să Îl recunoască pe Făcătorul și plămuitorul a toate. Atunci și sufletul ar ignora complet pe Dumnezeu și dumnezeieștile caracteristici, și creatura nu ar putea nicidecum slăvi, lauda, cânta pe Dumnezeu întru cunoștință și nici nu l-ar putea mulțumi. Omul, fără libertate morală, nu va fi diferit cu nimic față de restul animalelor. Libertatea morală îl dovedește pe om a fi o ființă morală, rațională și chip al lui Dumnezeu. O fire rațională și fără libertate morală ar

fi ca o pasăre fără aripi, ar fi o scădere și o lipsă în creația lui Dumnezeu, ceva fără rost, un lucru întru totul nepotrivit cu dumnezeiasca înțelepciune și bunătate. Firea rațională a omului impune, ca o consecință necesară imediată, libertatea morală și independența, de vreme ce omul, fiind rațional, a devenit prin însuși acest fapt liber și independent. Este, prin urmare, o ființă liberă din punct de vedere moral. O ființă neliberă și dependentă sau supusă tendințelor instinctuale nu este o ființă rațională, fiindcă ceea ce este duh este prin fire liber și independent și nu este supus de nimeni. Nici n-ar putea o asemenea ființă fără libertate să aibă un suflet rațional care să poarte în sine caracteristicile chipului dumnezeiesc, inteligibilul și neatârnamarea, fiindcă acestea sunt cele care îl arată pe om liber și independent. O ființă neliberă are un suflet irațional și supus, fiindcă nelibertatea este semnul unui suflet irațional și caracterul unei naturi supuse simțurilor, iar nu și al unei firi inteligibile. Firea inteligibilă se mișcă de la sine și prin acest fapt este și liberă, fiindcă faptul de a se mișca de la sine, în măsura în care se mișcă după voință, înseamnă a fi liber, ca unul care e liber se mișcă unde, cum și când voiește. Această mișcare după voință îi dă puterea să se cugete pe sine ca o ființă care este și care le are pe cele din jurul ei și care poate să aibă. De aceea firea adevărată sau sufletul omului, ca una care ea însăși se mișcă pe sine, ca una care se cugetă pe sine și pe cele din jurul ei, ca una care are și poate avea, ca una care vrea să aibă cunoștința, este liberă, iar omul liber și independent este liber și din punct de vedere moral. Firea

sensibilă este neliberă, fiindcă este mișcată de altceva și nu se mișcă în funcție de propria voință, prin urmare este fără conștiință; iar ceea ce este fără conștiință este o ființă fără libertate morală și, prin urmare, este o ființă irațională. Omul însă, ca ființă conștientă, este liber cugetător, fiindcă poate accepta cunoștința unui lucru oarecare sau poate refuza să învețe ceva, poate accepta să facă ceva sau poate refuza. Libertatea e cea care îl face răspunzător pentru faptele lui, ca unul care acționează sub impulsul propriei lui voințe și care poate face uz bun sau rău de libertatea lui. Și tocmai în virtutea libertății morale cere Dumnezeu de la om îndreptarea faptelor lui și în virtutea aceleiași libertăți este judecat de Dumnezeu și este schimbat prin păzirea libertății lui morale sau este pedepsit pentru pierderea ei, fiindcă libertatea morală înseamnă nu a face binele sau răul după voia fiecăruia, ci de a face numai binele. A face și bine și rău, după voia și socotința proprie, nu înseamnă libertate morală, ci un amestec de libertate și robie. Căci atunci când fac binele, îl fac în acord cu cerințele omului interior, care caută binele de dragul binelui, în timp ce, atunci când fac răul, îl săvârșesc mai întâi împotriva sugestiilor conștiinței mele și glasului interior al libertății morale și apoi îl săvârșesc determinat de un motiv anume. Prin urmare voința, ca una care depinde de ceva anume, este neliberă și roabă, pentru aceea nici termenul de *libertate* nu mai este adevărat, nu îi mai este propriu.

„Sufletul – zice Sfântul Grigorie al Nisei – arată prin sine însuși domnia și înălțimea, fiind departe de treapta de jos prin aceea că nu are nici un stăpân și că

este liber și guvernat de propriile voinți, fiindu-și propriul stăpân. Și aceasta de ce anume ține, dacă nu de faptul de a fi împărat? Să iubim binecuvântarea și să fugim de blestem: de noi depinde a alege pe fiecare dintre cele două după vrednicie: spre care din ele înclinăm din dispoziția sufletului.”¹

Cu adevărat de noi ține a alege sau a respinge ceea ce nu voim sau ceva de care ne scârbim. De pildă, Adam cel liber moral avea puțința să rămână în păzirea legii lui Dumnezeu pe care Îl iubește prin fire și avea puțința să calce legea, din înșelare, supunând propria lui voință voinței diavolului, adică avea puțința ori să rămână liber moral, ori să devină rob. Totuși definiția termenilor diferă mult, fiindcă libertatea morală este aceea de a face binele, iar nu răul, fiindcă cel ce face răul este deja un rob din punct de vedere moral. Liber fiind, poate fi predat robiei, dar în robie fiind, nu mai poate lucra liber, de vreme ce liber din punct de vedere moral înseamnă a face binele mișcat de propria voință. Iar libertatea morală este stăruința de bunăvoie în păzirea poruncilor lui Dumnezeu. Aceasta o descrie și spusa înțeleptului Sirah despre libertatea morală: *Domnul dintru început a făcut pe om liber și l-a lăsat în mâna sfatului său*”, „*Pus-a înaintea ta foc și apă, și ori la care vei vrea vei întinde mâna ta*”². *Înaintea omului sunt viața și moartea și oricare îi va plăcea i se va da*.³ Din acestea se arată

¹ Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre crearea omului*, 4, PG, 44, 136BC; V. Sf. Ioan Damaschin, *Sacra Paralela* 1, 8, PG, 95, 1112A.

² Înțel. Sir. 15:14.

³ Înțel. Sir. 15: 16-17.

că omul este liber moral să facă alegere între foc și apă, viață și moarte, bine și rău. Dar cel ce mai înainte de alegere era liber moral, dacă va alege răul, prin înșăși această alegere va face dovada că deja nu mai este liber. Fiindcă omul pentru aceasta este liber, pentru a rămâne prin liberă alegere în bine, dar alegând răul nu este liber moral, fiindcă prin fire dorește viața și apa și tot prin fire respinge moartea și focul. Dar dacă cineva alege ceva de care prin fire se ferește, atunci înseamnă că nu se mișcă liber, adică potrivit voinței, ci împotriva ei. Prin urmare este rob. Fiindcă libertatea morală este alegerea de voie numai a binelui potrivit firii. În funcție de această necesitate, se impune să deosebim definiția omului ca ființă liberă moral de definiția libertății morale. Omul este liber din punct de vedere moral să își întindă mâna spre viață sau spre moarte, dar libertatea morală este a întinde mâna numai spre viață.

Cu privire la libertatea alegerii, proprie omului, zice și marele Vasile: „Pus-a înaintea ta foc și apă, viața și moartea, binele și răul, două firi opuse; supune-le pe amândouă judecății tale, cântărește-le bine, ce îți este mai de folos? A alege o plăcere vremelnică și pentru aceasta să primești o moarte veșnică sau alegând reaua pătimire în nevoința virtuții, să te bucuri prin ea de dăruitorul desfătării celei veșnice”¹. Și din cuvintele Sfântului Vasile cel Mare se arată libertatea omului de a rămâne liber moral sau de a deveni rob, de a-și păstra libertatea morală sau de a fi dus în robie, de a rămâne în virtute sau de a fi predat răului. Dar nu va greși

¹ Sf. Vasile cel Mare, Omilii la Psalmul al 4-lea, PG, 29, 480A. V. și Sf. Ioan Damaschin, *Sacra parallela*, 3, PG, 96, 232A.

cu nici un chip cel care spune că libertatea morală este virtute, iar nelibertatea morală este păcatul.

Libertatea morală îl face pe om vrednic să aleagă mereu binele și să se ferească de rău. Sfânta Scriptură spune că Dumnezeu a pus legea scrisă în inima omului.¹ Prin aceste cuvinte, Scriptura ne învață puterea libertății morale a omului. Omul cu adevărat liber moral poate să Îl recunoască pe Dumnezeu, pe Dătătorul de lege, Cel ce vorbește în inima lui, pe Cel revelat în chipul creației Lui și să Îi imite bunătatea, precum spune Sfântul Apostol Pavel: *Pentru că ceea ce se poate cunoaște despre Dumnezeu este cunoscut de către ei, fiindcă Dumnezeu le-a arătat lor. Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, adică veșnica Lui putere și dumnezeire, așa ca ei să fie fără cuvânt de apărare.*²

Cu adevărat fără cuvânt de apărare se face omul care a primit legea scrisă în inima lui și care nu Îl recunoaște pe Dumnezeu, fiindcă legea scrisă cea pusă în inimă este înșăși voia lui Dumnezeu care, odată întipărită în inimă, devine voia omului. Așadar omul este dator, îndboldit launtric de îndemnulurile bune ale inimii lui, să Îl recunoască Dumnezeu și să Îi imite bunătatea.

Omul creat după chipul lui Dumnezeu este astfel plăsmuit, încât, fiind o ființă inteligibilă și de sine stătătoare, să Îl închipuie pe Dumnezeu pe pământ, să facă voia Lui care este scrisă în inimă și să-și facă această lege voie proprie. Scopul plăsmuirii lui era acela ca făptura să își (re)cunoască Ziditorul. A fost

¹ Rom. 2:15.

² Rom. 1:19-20.

făcută așadar ca să (re)cunoască pe Făcătorul și Creatorul ei. A fost plăsmuită ca să fie înălțată la Dumnezeu. A fost plăsmuită spre a da slavă lui Dumnezeu. A fost plăsmuită pentru ca făptura zidită să laude întru cunoștință pe dumnezeiescul ei Creator. Așadar independența lui, inteligența și libertatea morală i s-au dat ca să împlinească marea rațiune a existenței sale, marea lui misiune, aceea de a uni pământul și cerul, de a nu înclina nici la dreapta, nici la stânga, ci să umble în calea cea dreaptă, făcând numai binele cel înscris în inima lui, ceea ce și el dorește prin tendința sădită natural în el, fiindcă altminteri, abătându-se de la menirea lui, devine neliber și se aseamănă „dobitoacelor celor fără de minte”. Omul este liber din punct de vedere moral cât timp nu cade din bine și în măsura în care își identifică voința lui cu voința dumnezeiască, dar de îndată ce se abate de la calea dreaptă devine neliber moral, iar libertatea lui este falsă, și starea lui căzută este dovada falsei lui libertăți.

Libertatea omului cea supusă legii lui Dumnezeu nu are limită, fiindcă aceasta este, ca tot ceea ce e dumnezeiesc, nesfârșită, iar nesfârșitul nu numai că nu poate primi limită, ci lărgeste și extinde și ceea ce se însoțește cu el.

Libertatea omului atunci mai cu seamă se limitează, ori de câte ori se abate de la legea dumnezeiască și se opune voii dumnezeiești, fiindcă atunci se îndepărtează de legea dumnezeiască, de voia dumnezeiască cea nesfârșită, se află curând în cercul strâmt și mărginit al unei voințe mărginite, o voință a trupului, a unei firi căzute sub simțuri și sub voirile ei.

Că absoluta libertate se află în identificarea voinței noastre cu voința lui Dumnezeu o mărturisește caracterul libertății morale, o mărturisește voința lăuntrică a inimii, care atunci se vedește cel mai bine, când încălcăm legea dumnezeiască. Caracterul libertății morale este absolut și absolut este numai binele, astfel încât în binele absolut poate exista și libertatea morală. Răul, nefiind creat, nu are loc sau spațiu. Libertatea însă, aceea care lucrează răul, nu se află prin urmare într-un loc, de vreme ce a pierdut caracterul de a fi liberă și, prin urmare, a încetat a mai fi libertate. De unde rezultă că libertatea morală se află numai în identificarea voinței proprii cu voia dumnezeiască, adică în păzirea legii dumnezeiești și numai cel ce păzește legea dumnezeiască este încă liber moral. Pentru aceasta profetul David asemuiește cu dobitoacele cele fără de minte pe cei stăpâniți de patimi, fiindcă aceștia au devenit robi din punct de vedere moral. Acest lucru îl întărește și dumnezeiescul Ioan Gură de Aur când zice: „Faptul de a cădea și a ceda patimilor este cea mai de pe urmă robie, după cum faptul de a le stăpâni pe acestea în chip nepătimitor este singura libertate”¹. Și Sfântul Ioan Damaschin zice: „Căci răul nu este nimic altceva decât păcatul și nenorocirea și neascultarea de stăpânasca lege. Astfel încât libertatea, care este cel dintâi bine potrivit firii raționale, precum și faptul de a se folosi de libertate și de a domina și stăpâni patimile cele necuvântătoare, adică mânia, pofta – libertatea, deci, este virtute. Iar faptul de a ceda libertatea și de a coborî la patimile cele iraționale și a trăi în mod irațional

¹ Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, 40, 4, PG, 96, 156 AB.

asemenea dobitoacelor, acesta este răul și acesta este păcatul. Așadar să nu ne sluișim chipul lucrând cele ale necuvântătoarelor, ci să depărtăm prin rațiune imboldurile firii. Căci nu se cuvine ca noi, ca niște ființe raționale ce suntem, să ne folosim de patimi iraționale, precum ne-a poruncit și Mântuitorul.”¹

Despre acest precept scrie și Iustin filosoful și mučenicul, zicând: „Dumnezeu l-a făcut pe om liber și independent, pentru ca ceea ce și-a făcut sieși² prin nepăsare și neascultare Dumnezeu să îi dăruiască din iubire de oameni și milostivire, dacă omul va asculta de El. Căci așa cum omul, când nu a ascultat, a atras asupra-și osânda morții, tot așa, ascultând de voia lui Dumnezeu, poate să caute viața veșnică. Ne-a dat Dumnezeu porunci sfinte, pe care oricine le va face să poată fi mântuit și să dobândească mântuirea și să moștenească nestricăciunea”³.

În acestea trebuie omul să păzească legea lui Dumnezeu cu evlavie și să facă voia Lui, fiindcă, în calitatea lui de chip al lui Dumnezeu, este dator să împlinească scopul vocației lui pe pământ. Altminteri, va fi osândit ca unul care a călcat și care a uitat chemarea lui și ca unul care s-a folosit rău de libertate prin neglijență, fiind predat patimilor și poftelor.

¹ Idem, *Despre cele două voințe în Hristos și energii și despre proprietățile naturale și despre cele două firi și un singur ipostas*, 18, PG, 95, 149CD.

² Adică faptul de a fi răvnit îndumnezeirea prin sine însuși.

³ Sf. Ioan Damaschin, *Sacra Paralela* 1, 8, PG, 1112D-1113A.

OMILIA 2

Despre inviolabilitatea libertății

*Dacă cineva voiește să vină după Mine
să se lepede de sine, să-și ia crucea și
să-Mi urmeze Mie (Mt. 16:24).*

Libertatea omului este cu neputință de înrăurit. Din cuvântul anterior se arată temeiul însuși al libertății morale a omului. Mântuitorul nostru cheamă pe om să vină după El și îl lasă liber să hotărască cu privire la cea mai importantă căutare a lui, să urmeze Lui sau să se abată din cale. A venit pentru mântuirea omului și totuși nu trece peste libertatea lui. Îl cheamă pe om să ia parte activă la mântuire și totuși nu știrbește cu nimic libertatea lui. Dacă omul nu ar fi o ființă liberă și independentă, nu ar fi nicidecum învrednicit de asemenea respect, nici nu i s-ar acorda atâta cinste, aceea de a conlucra cu Mântuitorul pentru propria lui mântuire, nici nu ar fi lăsat în propria lui dispoziție, ci ar fi tras la mântuire întocmai ca o ființă pasivă și inactivă și astfel ar primi înrăurirea dumnezeiescului har, care singur ar lucra izbăvirea lui. Așadar, cu adevărat, cât